

נבקעו כל מעינות וכו' עכ"ל. נראה בביאור הדבר²⁵, ע"פ מה שביארתי בחידושי לעיל [בראשית א' פל"א] שאע"פ שכבר נכתב לעיל [בריש פרשת בראשית]: ויהי ערב ויהי בקר וגו' הרי שקדם הלילה ליום, מכל מקום זה לא ידעו עד שניתנה תורה שאז ראו שנכתבו הדברים בסדר זה, אבל עד מתן תורה היו תמיד מונים את היום קודם הלילה. וביארתי שהטעם לזה הוא מפני שאדם הראשון נוצר ביום והוא התחיל למנות את מספר הימים משעת בריאתו, וכמו שאמר חז"ל [ר"ה דף כ"ז ע"א] זה היום תחלת מעשיך, ולכן מנה את היום ואחר כך את הלילה, וכך נמשך המנין עד זמן מתן תורה. ומדוייק לפ"ז מה דמנתה התורה הכא ארבעים יום קודם לארבעים לילה, וכן להלן [ח' פכ"ב]: ויום ולילה לא ישבתו וכמו שכתבתי שם, ודו"ק.

ז', י"ג. בעצם היום הזה באו נח וגו'.

פירש"י: למדך הכתוב שהיו בני דורו אומרים אלו אנו רואים אותו נכנס לתיבה אנו שוברין אותה והורגין אותו וכו'. התבונן נא בדור הרע הזה, שאחרי שהזהירן ק"כ שנה והתחילו דבריו להתקיים ואעפ"כ לא חזרו, וזהו הוכחה כנגד האומרים אלמלי ראינו עתה ענשי השי"ת כי אז היינו צדיקים גמורים, והלוא כאן כבר ראו שמתקיימים דברי נח ואעפ"כ לא שבו. וכן מצינו בקריעת ים סוף, שראו המצרים שהים מתקרע

ואעפ"כ לא יראו מלדודף אחרי בני ישראל בתוך הים גם אחרי שראו עשר המכות²⁶, וע"כ שכן יסדה חכמתו יתברך שאם רוצה אדם לטעות יבוא ויטעה.

ז' כ"ב. מכל אשר בחרבה מתו.

פירש"י וז"ל: אשר בחרבה ולא דגים שבים עכ"ל. עיין ברא"ם שכתב וז"ל: וצ"ל שלא היו בכלל כי השחית כל בשר ושמא לזה כיון רש"י באומרו כי השחית כל בשר אפילו בהמה חיה ועוף נזקקין לשאינן מינן ואלו דגים לא קאמר דאי לא תימא הכי מאי שנא הני וכו' עכ"ל. וכגור אריה הקשה ע"ז וז"ל: ולפי זה יקשה למה לא השחיתו דרכם כמו שהשחיתו כל בהמה חיה ועוף וכו', ועיי"ש שיישב משום שרק אלו שהיו במחיצת האדם חטאו אבל דגים שלא היו במחיצת האדם חטאו. ולפענ"ד נראה בפשטות, דהנה בירושלמי [כלאים פ"א, והובא בתוס' בבא קמא דף נ"ה ע"א ד"ה המרביע וכו'] משמע שאי אפשר להרביע דגים עיי"ש, וא"כ אפשר לומר שלא היו נזקקין לשאינן מינן משום טבע שלהן, ודו"ק²⁷.

ז' כ"ג. וישאר אך נח ואשר אתו בתיבה.

עיין במנחת שי שכתב וז"ל: וישאר מלעיל הדרגא בשי"ן בספרים המדויקים וכו' עכ"ל. ויש להוכיח מש"כ שוישאר הוא מלעיל, דאם לא כן היה לנו להטעים וישאר במרכא כיון שאין בינו לתביר רק תנועה

25. כוונת רבינו לבאר מדוע באמת מניין כאן מקודם את היום ואחר כך את הלילה, הלא בכל מקום קי"ל שהלילה קודם ליום, וכמקומות אחרים במקרא באמת כתוב כן, לדוגמא עיין אסתר [ד' פט"ז]: שלשת ימים לילה ויום וגו'. ועיין שו"ת בנין ציון ס"י קכ"ו.

26. ועיין להלן בפרשת בשלח [שמות י"ד פ"ה] שביאר רבינו עוד ענין זה.

27. וכ"כ בצפנת פענח על התורה [בראשית א' פכ"א] עיי"ש.

ואז יש תקוה שינצלו מטמיעה דהיא תוצאת הגלות בכל מקום, ולפיכך ארוז"ל שיוסף חשש לזה כל כך עד שלא מסר עצמו אפילו לקבורה זמנית. והי"א הב' ס"ל דבשעת קבורתו נקבר בפלטרין של מלכים כקבורת שאר מלכים, אבל מפני שחששו שמא יבואו אח"כ ישראל ויראו באצבע: איך אתם משתעבדים בנו והלוא יוסף אחינו הוא שהביא והעלה את ארץ מצרים למדרגת ממלכה רוממה, ואיך אתם משתעבדים בנו, ולפיכך הקיפו קברו בכלבים נובחים של זהב ושלא יוכלו ליכנס שם.

ואפשר על דרך המליצה לומר שהיו שם כלבים של זהב והיו נובחים, כלומר [נביחתם היתה] שיוסף זה לא ידע רק בכסף וזהב אבל לא דאג בשביל אושר העם כולו, וכל מעשיו הטובים לא היו אלא בשביל זהב, כלומר לטובת עצמו ולתועלתו הוא, והיה קולן הולך בכל ארץ מצרים מהלך מ' יום, כלומר מקצה ארץ מצרים ועד קצה היה הקול הזה הולך, שכן נתחנכו כל בני העם שאין לך גרוע מיהודי, והיהודי הזה שהיה מלפנים מושל במצרים, הרי קברו מוכיח שיהודי נבזה זה הולך שולל כל מנהיגי האומה וקברנטיה עד שהגיע לזכות כזו להקבר בפלטרין של מלכים, ומזה היתה הנביחה. אבל מכיון שהוכיח אותם משה כי היה ביכלתו להכות את כולם תיכף, והוא בעבור זאת העמיד אותם ללמדם רעת ולהוכיח להם כי יש אלקים שופטים בארץ, מיד נשתתקו כל כלבי מצרים, ואז ארונו של יוסף נתנדנד ממקומו ונטלו עמו.

¹¹ י"ד, ה'. ויאמרו מה זאת עשינו כי שלחנו את בני ישראל מארצנו.

לכאורה תמוה מאד, וכי שכחו כבר את המכות עד שתמהים הם ותוהים מה זאת עשינו וגו', והלא לא כרצונם שלחו את בני ישראל כי אם אחר עשרה מכות. ונכאר לכאר בשני אופנים:

(א) כאן גילתה לנו התורה עד כמה כח הרצון מטעה את השכל הישר, עד שאפשר לשכוח מה שראה בעיניו לפני שבעת ימים, וגם מיתת הכן הככור, וכל חורבן הארץ, כמו שכתוב [י' פ"ז]: הטרם תדע כי אבדה מצרים, ואם יש רק פתח קטן וצר לטעות בו, יבוא הרצון ויטעה את השכל; והלא אחר עשרה מכות הללו, שכבר נוכח לדעת כי ד' הוא בעל היכולת ומשגיח ושופט, ועתה רואה הוא כי בעל צפון נשאר מכל אלהי מצרים [רש"י בפסוק ב'], וטועה הוא כי הוא שסגר עליהם המדבר, והלא רואה הוא את עמוד הענן ואת עמוד האש כי ד' הולך לפניהם, ואף על פי כן לא יירא ולא יחת. ואח"כ כשרואה שהים מתבקע היה לו לחזור לאחוריו, כי הלוא רואה הוא בחוש כי שלא כדרך הטבע הוא, ואעפ"כ הוא הולך אחריהם כים תחת הקיר הנטוי של המים העומדים כנס, אלא שכאן ג"כ נשאר לו פתח, כי הלוא מנשב רוח קדים, ובודאי הרוח עשה כן, וזהו רק מרצונו להשתעבד בששים רבוא עבדים, וכמו שכתב הרמב"ן¹².

(ב) י"ל לפי מה שכתבתי לעיל בפרשת

12. להלן פסוק כ"ד: כי בעבור זה חשכו אולי הרוח שם הים לחרכה ולא יד ה' עשתה זאת בעבור ישראל אע"פ

שאינן הרוח בוקעת הים לגורים לא שמו לבם גם לזאת ובאו אחריהם מרוב תאוותם להרע להם וכו'.